

ביאורים

רבנו בחיי משרטט את המבנה של שערי הספר. הספר אמור להקיף את כל חובות הלבבות ולכן רבנו בחיי בוחר מהם את אותם חובות שכוללות בתוכם את כל פרטי החובות ואפשר ללמוד מהן את יתר מצוות הלבבות;

שער ראשון: **חובת האמונה בה'**, בורא העולם ומייסדו. זהו הבסיס לכל עבודת ה', שהרי אם האמונה שלנו בקב"ה מעורערת - אין מקום לקיום מצוותיו. כמו כן, אם אין אנו מבינים שה' הוא אחד, זה נותן פתח לאמונה בכוחות רוחניים אחרים שמשיעיים על האדם. לכן ראשית לכל חובות האדם צריך להעמיד ולבסס את האמונה בריבונו של עולם שאותו חייבים לעבוד.

שער שני: **שער הבחינה** - לאחר שבררנו מיהו הבורא, אנו מגלים שאין לנו כל יכולת להיפגש עם עצמותו. הדרך היחידה להבין את רוממותו היא להביט בפעולותיו. דהיינו: להתבונן בברואים כדי לעמוד על ידי התבוננות זו על גדולתו וחסדו.

שער שלישי: **עבודת האלוהים** - לאחר שביררנו על מציאות ה' ועל גדולתו אנו צריכים לדעת מה מוטל עלינו לעשות כדי לעובדו בשלמות ובדבקות.

שער רביעי: **ביטחון** - אם אנו מאמינים שבורא העולם הוא גם מנהיגו - אנו מחויבים לבטוח בו ולקבל את כל אשר ה' יתברך עושה באהבה.

שער חמישי: **יחוד המעשה** - לאחר שביררנו שה' הוא לבדו האלוהים - ראוי שנזכר את מחשבותינו ואת מעשינו ונכוון אותם אך ורק לעשיית רצונו ולא לשום סיבה אחרת.

שער שישי: **כניעה** - אנו מחויבים לרומם את בוראנו מלכנו, ולשם כך אנו צריכים לחוש הכנעה כלפיו ולהתנהג לאור מחשבה נעלה זו.

שער שביעי: **תשובה** - כשאנו מגיעים לחיי המעשה אנו רואים שבני אדם כושלים במילוי חובותיהם. לכן צריכה להיות דרך תיקון שתחזיר את האדם למסלול של עבודת ה', וזוהי התשובה.

שער שמיני: **חשבון הנפש** - מבלי שיעמוד האדם מול עצמו ויברר האם הוא עומד במשימות המוטלות עליו מאת ה', לא יוכל להשלים את עצמו. חשבון הנפש צריך לברר האם האדם מקיים את מצוות ה' או לא, וכן לברר האם מקיים את כל אשר עושה בשלמות וללא סייג.

שער תשיעי: **פרישות** - אין יכולת להתמסר לעבודת ה' כשהאדם שיכור באהבת העולם הזה, ולכן צריכה להיות פרישות ויחס נכון לתאוות וליצרים.

שער עשירי: **אהבת האל** - זו פסגת עבודת ה' שבו האדם צריך להגיע לרמה שבו כל פעולותיו נובעות מאהבת ה' וממילא שואף תמיד בכל רגע ורגע מחייו להדבק באלוהים ולקדש שם שמים.

הרחבות

• במסילה נעלה...?

פונתי את מחשבתי לבחר אותן שתהינה כוללות את זולתן וסובבות את שאריתן. רבנו בחיי מתאר כאן את תוכן הספר, ואת התהליך אותו אמור לעבור הלומד בעת הלימוד: מהעמקת אמונת ייחוד ה', דרך התבוננות בבריאה (הבחינה), עד היעד הסופי - אהבת ה'. גם הרמח"ל הדגיש את הסדר, ההדרגה והתהליך, עליו ייסד את ספרו, מסילת ישרים [סוף ההקדמה].

אולם בשם **רבי ישראל מסלנט** נאמר: "עני המחזר על הפתחים, אי אפשר לו להיות כמו הנהגת עשיר. סעודת עשיר מתנהגת בסדר מדויק... ובכזאת הסעודה היא מסודרת ומברירה ודאי. אבל עני המחזר על הפתחים, הוא צריך, וכן הוא עושה, לאכול מכל המגיע לו, ולפעמים איפוא הוא אוכל הדברים הבאים לקינוח סעודה גם לפני הסעודה... ודאי כי אכילה כזאת לא תוסיף בבריאות אבל מה יעשה ועני הוא מצבו הוא בבחינת חטוף ואכול חטוף ושטה מכל המגיע והוא את נפשו ישיביע. וכן הוא הענין ברוחניות. עניים אנחנו... אם נחכה על הסדר המדויק - והיינו נשארים ערטילאים גמורים..." [דעת תורה ה(ב), עמ' רנח].

אז מה עושים? כתב הרב קוק שבעיקרון הולכים לפי הסדר: "אבל לפעמים מזדמן הדבר שאי אפשר", ואז - "אסור לו להביט על סדר, כי אם יחטוף מכל הבא" [שמונה קבצים א, שפ].

אמר המחבר: כְּאִשֶּׁר הִסְכַּמְתִּי לַחֲבֵר בְּסֵפֶר הַזֶּה חֻלְקֵי חוֹבוֹת הַלְבָבוֹת, כְּפִנְתִּי אֶת מַחְשַׁבְתִּי לְבַחַר אוֹתָן שֶׁתְּהִינָה כּוֹלְלוֹת אֶת זּוֹלָתָן וְסוֹבְבוֹת אֶת שְׁאֵרֵיתָן, וְשִׁמְתִּי שְׂרָשֵׁן הָעֲלִיּוֹן וְיִסּוֹדָן הַגָּדוֹל יְחִיד הָאֵל בְּלֹב שְׁלֹם. וְאַחֵר כִּף עֵינַי בְּמָה שְׁאֵנו חִיבִין לַחֲבֵר אֶל יְחִידוֹ מִהַחֲבוּבוֹת הַנִּזְכָּרוֹת הָרְאוּיוֹת לוֹ מִמֶּנּוּ, וְיִדְעֵתִי דַעַת בְּרוּרָה, כִּי הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֶחָד אֲמַת וְלֹא יִשְׁגִּיהוּ שֵׁם עֲצָם וְלֹא מִקְרָהוֹ, וְאִין מַחְשַׁבְתָּנוּ מִשְׁגֵּת דָּבָר שְׁאֵינוּ עֲצָם וְלֹא מִקְרָה, נִמְנָעָה מִמֶּנּוּ הַשְּׁגָתוֹ מִצַּד עֲצָם כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ, וְהַצָּרְכָנוּ לְדַעַתוֹ וּלְהַשִּׁיג מְצִיאוֹתוֹ מִצַּד בְּרִיאוֹתָיו, וְזֶה הוּא שֶׁעַר הַבְּחִינָה בְּבְרוּאִים, שִׁמְתִּי הַבְּחִינָה שְׂרָשׁ שְׁנֵי לְכָל מַחֲבוּבוֹת הַלְבָבוֹת.

והתבוננתי בְּמָה שְׂרָאוֹי לְאַחַד הָאֲמַת מִן הָאֲדֻנוֹת, וְמָה שְׁחִיבִים בְּרִיאוֹתָיו בּו מַעֲבֻדָתוֹ, שִׁמְתִּי קִבְּלַת עֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים שְׂרָשׁ שְׁלִישִׁי לְכָל מַחֲבוּבוֹת הַלְבָבוֹת. וְאַחֵר כִּף נִתְבָּאָר לִי מָה שְׂרָאוֹי לְאַחַד הָאֲמַת מִהַתִּיחָדוֹ הַנִּהְגָּת הַכֹּל, וְשֶׁהַתּוֹעֵלַת וְהַנֶּזֶק אֵינָם כִּי אִם מִמֶּנּוּ וּבְרִשּׁוֹתוֹ לְבָדוֹ, הַתְּחִיבִנוּ לְכַטֵּחַ עָלָיו וּלְהַמְסֵר אֵלָיו, שִׁמְתִּי הַבְּטָחוֹן שְׂרָשׁ רְבִיעִי לְכָל מַחֲבוּבוֹת הַלְבָבוֹת. וְאַחֵר כִּף חֲשַׁבְתִּי בְּעֵינֵי הָאֲחָד הָאֲמַת מִהַתִּיחָדוֹ בְּכָבוֹדוֹ, וְשְׁאֵינָנו מִשְׁתַּתֵּף עִם דָּבָר, וְאֵינוֹ דּוֹמֶה לְדָבָר, הַצָּרְכָנוּ לַחֲבֵר אֶל זֶה שְׁנַעֲבֻדָהּ לְבָדוֹ, וְיִיחָד כָּל הַמַּעֲשִׂים לְשִׁמּוֹ, כִּי אֵינָנו מִקְבֵּל הַמַּעֲשֶׂה הַמְּשַׁתֵּתֵף בּו זּוֹלָתוֹ עִמּוֹ, שִׁמְתִּי הַמַּעֲשֶׂה הַמִּיחָד לְשֵׁם הָאֵל שְׂרָשׁ חֲמִישִׁי לְכָל מַחֲבוּבוֹת הַלְבָבוֹת.

וכאשר שׁוֹטְטוֹ רְעִינִי לְחַשֵּׁב בְּמָה שְׁאֵנו חִיבִים לְאַחַד הָאֲמַת מִסֵּפֶר רוֹמְמוֹתָיו וְגָדְלוֹ, מִפְּנֵי שְׁאִין כְּמוֹהוֹ, הַצָּרְכָנוּ לַחֲבֵר אֶל זֶה שְׁנִנְכַּנְעוּ לוֹ כְּפִי וְכִלְתָּנוּ, שִׁמְתִּי אֶת הַכְּנִיעָה שְׂרָשׁ שְׁנִי לְכָל מַחֲבוּבוֹת הַלְבָבוֹת. וְכִאֲשֶׁר הִבִּינוֹתִי מָה שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל בְּנֵי אָדָם, שֶׁהֵם מִתְעַלְמִים וּמִקְצָרִים בְּמָה שֶׁהֵם חִיבִים בּו מַעֲבֻדַת הָאֵל יִתְבָּרַךְ, וְהַדָּרָךְ שִׁיכּוֹלִים לְתַקֵּן בָּה מַעֲוָתָם וּקְצוּרָם, הִיא הַתְּשׁוּבָה וּבִקְשַׁת הַכִּפּוּרָה, שִׁמְתִּי הַתְּשׁוּבָה שְׂרָשׁ שְׁבִיעִי לְכָל מַחֲבוּבוֹת הַלְבָבוֹת. וְכִאֲשֶׁר חֲפִשְׁתִּי לְהַשִּׁיג אֲמַתָּת מָה שְׁאֵנו חִיבִים לִי יִתְבָּרַךְ מִן הַחֲבוּבוֹת הַנִּהְגָּלוֹת וְהַנִּסְתָּרוֹת, וְיִדְעֵתִי כִּי לֹא יִתְּנֵן לָקֵם אוֹתָנוּ עַד שְׁנַחֲשֵׁב עִם נַפְשׁוֹתֵינוּ בְּעֵבּוֹר לֹאֵל יִתְבָּרַךְ, וְשֶׁנִּדְקַדֵּק עֲלֵיהֶם, שִׁמְתִּי הַחֲשׁוֹן עִם הַנֶּפֶשׁ שְׂרָשׁ שְׁמִינִי לְכָל מַחֲבוּבוֹת הַלְבָבוֹת. וְכִאֲשֶׁר הִשְׁבִּיחוֹתִי אֶל מַחְשַׁבְתִּי בְּעֵינֵי הָאֲחָד הָאֲמַת, רָאִיתִי כִּי יְחִידוֹ בְּלֹב שְׁלֹם לֹא יִתְקַים בְּנֶפֶשׁ הַמֵּאֲמִין כְּשֶׁלְּבו שְׁכוֹר בֵּין אֶהְבֵּת עוֹלָם וְנוֹטָה אֶל תַּאֲוֹתָיו הַבְּהִימִיּוֹת, וְאִם יִשְׁתַּדֵּל לַפְנוֹת אֶת לְבָבוֹ וְלִסְלַק אֶת מִצְפּוֹנוֹ מִמּוֹתְרֵי הָעוֹלָם וּלְפָרֵשׁ מִמֶּעֲדָנָיו, יִתְקַים הַיְּחִיד הַשְּׁלֹם בְּלָבוֹ וְיַעַל אֶל מַעְלָתוֹ, שִׁמְתִּי הַפְּרִישׁוֹת שְׂרָשׁ תְּשִׁיעִי לְכָל מַחֲבוּבוֹת הַלְבָבוֹת. וְאַחֵר כִּף חֲקַרְתִּי עַל מָה שְׁאֵנו חִיבִים לְבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ, אֲשֶׁר הוּא תְּכִלִּית כָּל תַּאֲוָה וְקֵץ כָּל תִּקְוָה, כִּי מִמֶּנּוּ הַתְּחִלָּה וְאֵלָיו הַתְּכֵלָה, וְמָה שְׂרָאוֹי לוֹ מִמֶּנּוּ מִאֶהְבֵּת רְצוֹנוֹ וְיִרְאָת חֲרוֹנוֹ, אֲשֶׁר הִמּוֹ תְּכִלִּית הַטּוֹבָה וְהָרָעָה, כְּמוֹ שְׁאֵמֶר הַפֶּתּוּב (תהלים ל, ו): "כִּי רָגַע בְּאִפּוֹ חַיִּים בְּרָצוֹנוֹ בְּעָרֵב יְלִין בְּכִי וּלְבָקֵר רָנָה", שִׁמְתִּי אֶהְבֵּת הָאֵל יִתְבָּרַךְ שְׂרָשׁ עֲשִׂירִי לְכָל מַחֲבוּבוֹת הַלְבָבוֹת.

וכאשר עָלוּ בִּידִי מִדָּרָךְ הַסִּבָּרָה, חֲקַרְתִּי עֲלֵיהֶם מִן הַפֶּתּוּב אֲצִלְנוּ וְהִמְקַבֵּל בִּידֵינוּ, וּמִצְאָתִים בָּהֶם בְּמִקְוֵמוֹת רַבִּים. וְאֵנִי עֲתִיד לְבָאָר כָּל דָּבָר מִהֶם בְּשֶׁעַר הַמִּיחָד לוֹ בְּעֵזְרוֹ יִתְבָּרַךְ.

הסכמתי - החלטתי. **כוללות את זולתן וכו'** - נושאים עיקרים שכוללים בתוכם את שאר תחומי חובות הלבבות. **ושמתי** - בפסקה זו מובאים עשרת שערי הספר, ענינם והקשר שביניהם. השער הראשון הוא שער הייחוד וכו'. **ולא ישיגהו שם עצם ולא מקרה** - לא ניתן להגדיר את הבורא כלל, כמבואר בשער הייחוד. **מצד בריאותי** - על ידי התבוננות בבריאה כולה ניתן להכיר את מציאות ה', חכמתו וטובו. **לאחד האמת** - כינוי לה'. **מן האדנות** - שנקבל אדנותו עלינו. **מהתייחדו בהנהגת הכל** - ה' לבדו משיג ומנהיג את העולם. **ולהמסר אליו** - להאמין שאנו מסורים להנהגתו. **מהתייחדו בכבודו** - הכבוד ראוי לה' לבדו. **המעשה המשתתף בו זולתו עמו** - מעשה שבו אדם מכוון גם לטובתו האישית ולא רק לשם ה'. **הכניעה** - היא הענווה. **מקפוצו** - פנימיות הלב. **תכלית כל תאוה** - מי שזוכה להתענג על קירבת ה' מסולק הוא מכל תאוה וגשמיות. פירוש נוסף: כל הרצונות שבאדם תכליתם הוא קירבת ה'. **התחלה** - תחילת הברואים. **ואליו התכלה** - מטרת הברואים.